

26.47x29.44	1/3	עמוד 1	מַעְרִיב מְקוֹמוֹנִים - תל אביב	05/07/2024	90791668-6
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

חדש על המדך
מדור צרכנות
סלמה סרתן
08

אופטימיות בריאה
יהורם גלילי | 09

אין זו אגדה

120 שנה לאחר פטירתו, פועלו, ספריו ומחזותיו של בנימין זאב תיאודור הרצל מתעוררים לחיים בזכות יכול תרבותי בהיקף הולך וגדל: אופרה, תיאטרון, ספרים ואפילו קומיקס, שמוכיחים כי הגותו נותרה רלוונטית גם בימינו

כרמית ספיר ויץ | 04

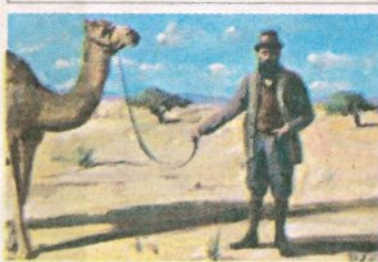

25.84x30.14	2/3	4 עמוד	מעריב מקומונים - תל אביב	05/07/2024	90791666-4
80790 - בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

רלוונטי מתמיד

במלאת 120 שנה למותו של בנימין זאב תיאודור הרצל ממשיך חוזה המדינה להיות מושא ליצירות תרבות חדשות על אודותיו - מאופרה דרך שלל הצגות וספרים ואפילו רומן גרפי המתאר את חייו. האנשים שמאחורי היצירות האלה מסבירים מה משך אותם לעסוק בהרצל ומדוע הגותו מעניינת במיוחד בימים אלה

כרמית ספיר ויץ

איור: צחי פרבר, מתוך הספר "חזונו של הרצל"

ציור: אילן ברוך, מתוך הספר "חזונו של הרצל"

120

שנה לאחר פטירתו, חייו, פועלו, ספריו ומחזותיו של בנימין זאב תיאודור הרצל ממשיכים לקבל התייחסויות מעניינות בתרבות. אפשר לקרוא לזה צדק היסטורי: הרצל היה סופר, מחזאי מוכשר ועיתונאי פעיל בצד היותו דוקטור למשפטים, חוזה המדינה ומייסד הציונות כתנועה לאומית מדינית.

התנועה התרבותית המתמשכת סביב הרצל, יצירתו וחייו, היא מהלך מתבקש. גם כאשר היה בשיא פעילותו הציונית וגם אחרי הקונגרס הציוני הראשון ב-1897, המשיך לעבוד כעורך ספרות של העיתון הווינאי רב-ההשפעה ה"נויה פרייה פרסה". הוא כתב גם את טוריו האישיים-ספרותיים בלי כל קשר לציונות או ליהדות, טורים שקוראי הגרמנית הווינאים חיבבו מאוד. במקביל, מחזותיו הקומיים-רומנטיים המשיכו לעלות על הבמה בכל אירופה, והוא אף כתב מחזה חדש באותן שבע השנים האחרונות לחייו הקצרים, בהן היה בפגישות עם הקיסר האוסטרי והסולטן הטורקי, האפיפיור ושאר מנהיגי העולם, ועמד בראש הקונגרסים הציוניים שחזונו הוליד. הקומדיות הקלילות של הרצל הוצגו בפני אולמות מלאים בתיאטרונים וינה המכובדים וגם יצאו לסיבובי הופעות בערים נוספות באוסטריה ואף בארצות דוברות גרמנית אחרות.

היכול התרבותי מהשנים האחרונות מגוון: באולמות הקולנוע עלתה "תיאודור", הפקת קר לנזע של האופרה הישראלית (מלחין: יונתן כנען, כותב ליברית ובמאי: עידו ריקלין, מנצח: נמרוד דוד פפר), שאף תעלה בשירות Aria VOD בה משך ובהקרנות מסחריות קטנות נוספות. הפקה זו, שצולמה שני ערכים ברציפות באופרה הישראלית, היא מסע בעקבות הרצל מימיו כסטודנט צעיר ועד להפיכתו למנהיג ציוני פורץ דרך. הרצל

הבוגר מסקר בפריז את משפט דרייפוס בזמן שני שואיו האומללים לז'ולי עולים על שרטון, ובמקביל תיאודור הצעיר מנסה להתקבל לאגודת הסטודנטים הלאומנית בווינה. שניהם מתמודדים עם גילויי אנטישמיות שמטלטלים את עולמם ומחפשים פת-רונות, מהמחשבה על התנצרות המונית עד שלב-סוף מתמלא הרצל הבוגר בחזון חדש - הקמת מדינה לעם היהודי. "כשהתחלנו לעבוד על 'תיאודור', אני והמלחין יונתן כנען, חיפשנו מי הכן אדם אמיתי שעומד מאחורי הרמות המיתולוגיות של הרצל", אומר ריקלין. "כתבנו על תיאודור, האיש הצעיר, עם חלומות גדולים, שחלקם התנפצו, עם רגשות

ולהרהר בכל מקום ובכל תקופה. זה הסיפור שלנו". בהצגה "תיאודור, הילד שהעז לחלום" של תיאטרון השעה (מחזה: יובל ברגר, יעל טילמן. כימוי: יעל טילמן) הרצל נתקף חששות רגע לפני הקונגרס הציוני הראשון וחוזר אחורה בזמן אל ילדותו. "הרצל - חלום שהתגשם", מחזהו של גיל צ'רנוביץ שעלה בתיאטרון אורנה פורת לידים ולנוער, פורש את סיפור חייו יוצא הדופן. "כתיאטרון רפרטוארי שפעמים רבות מעניק לידים את המפגשים הראשונים שלהם עם עולם הבמה, אנתנו מבינים שהתפקיד שלנו אינו רק כ"דורי", אומרת יפעת יתח רון, המנהלת האמנותית,

עידו ריקלין, במאי האופרה "תיאודור": "כתבנו על האיש הצעיר, עם חלומות גדולים, שחלקם התנפצו, עם רגשות ויצרים, עם חיים פרטיים סוערים. ברחנו מההיסטוריה, אבל ההיסטוריה השיגה אותנו. 'תיאודור' עלה לראשונה על הבמה בימים של סערה גדולה שטלטלה את המדינה, והוצג שוב כעבור חצי שנה, במציאות שונה ומטלטלת פי כמה"

ויצרים, עם חיים פרטיים סוערים. אנחנו לא רצינו היסטוריה, ברחנו ממנה, אבל ההיסטוריה, שנכתבת כל הזמן, רדפה אחרינו והשיגה אותנו. 'תיאודור' עלתה לראשונה על הבמה בימים של סערה גדולה שטלטלה את המדינה, והוצגה שוב כעבור חצי שנה, במציאות שונה ומטלטלת פי כמה. ובכל פעם אנשים בקהל אמרו: לא ייאמן כמה מה שקר רה לתיאודור רלוונטי לנו כאן ועכשיו. בכל פעם שהאופרה מוצגת, הקהל בכל הגילים מגיב בהתרגשות, בהודות טוטאלית, בדמעות. בזכות הגרסה הקולנועית, הסיפור של תיאודור יכול להגיע לכל איש בכל מקום. אני חושב שהוא ימשיך לטלטל

"לכן אנחנו מקפידים לתת מקום גם להצגות בע"ל לות ערך חברתי, תרבותי וחינוכי שמטרתן להנגיש אירועים ודמויות מרכזיות בתרבות ובמורשת שלנו לדור הצעיר, ולהנחיל באמצעות חוויה תיאטרונית את פועלו ומורשתו. ההצגה 'הרצל - חלום שהתגשם' עלתה לפני כ-15 שנה ומאז מופיעה בהצלחה בארץ ובפני קהילות יהודיות בעולם. היא מביאה את סיפור חייו המרתק ויוצא הדופן של בנימין זאב הרצל. סיפור שמקבל משמעויות חדשות בימים אלה, בהם צריך לתת לילדים תשובה, למה ציונות? למה דווקא בארץ ישראל? איך מתמודדים עם האנטישמיות בעולם? ואיך בהקמת מדינה ליהודים יש

תקווה לעתיד טוב יותר".

אלו מצטרפים להפקות לאורך השנים: "הרצל אמר", קומדיה מוזיקלית בתיאטרון גשר, ושתי הצגות בתיאטרון מיקרו: "הרצלמאניה" המבוססת על יומנו של הרצל (משחק, עריכה ובימוי: יפית ריי ננברג) וקריאה מבוימת של מחזהו "הגטו החדש" בתרגומו ובבימויו של יהודה מורלי.

"דמות איקונית עוד בחייו"

על מדפי הספרים אפשר למצוא ספרות עיון, פרוזה למבוגרים וגם לילדים, והפזמות כמו רומן גרפי. "מדינת היהודים" של הרצל רואה אור מעת לעת במהדורה חדשה. במהדורה האחרונה, שיצאה בהוצאת ההסתדרות הציונית, מודגש: "שום בית הוצאה לא הסכים להוציא לאור את הספר שבידכם. בסופו של דבר, ומתוך היכרות עם משפחת הרצל, ניא את בעל בית ההוצאה מקם ברייטנשטיין בווינה להדפיס את הספר במתכונת של חוברת דקה בכריכת נייר צהבהבה, ובפברואר 1896 הוצע הספר למכירה בחנויות הספרים של המו"ל בווינה ובלייפציג".

בקרוב אף עתיד לצאת בהוצאת מרכז הרצל של ההסתדרות הציונית העולמית הספר "מח דשים את החוזה" הכולל מאמרים שעוסקים בהרצל ובחזונו ובהשתתפות נשיאת בית המ' שפט העליון לשעבר אסתר חיות, יועז הנדל, יוסי צברי, מוטי פרידמן ועוד. בשיתוף עם ידיעות ספרים תצא מהדורה חדשה של "מדינת היהודים" ו"אלטנוילנד".

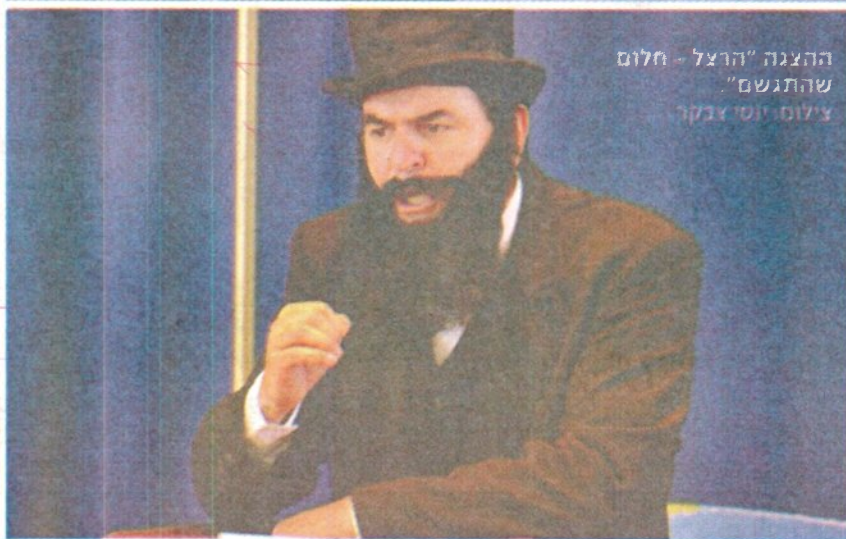
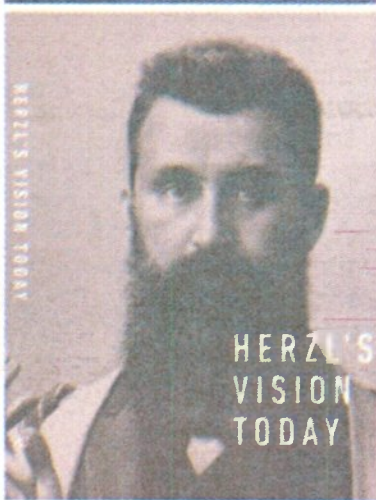
ספר נוסף, "חזונו של הרצל היום" (הוצאת Artists Chice Editions), יצא ביוזמת קרול מנהיים ובו יצירות אמנות של אמניות ואמנים ישראלים ומאמרים: המי פרס על הרצל כיום, יוסי אברמוביץ על חזונו של הרצל

25.65x30.78	3/3	5	עמוד	מערב מקומונים - תל אביב	05/07/2024	90791667-5
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790						

ספר חיי של בנימין זאב הרצל

צילום: Three Lions/Getty Images

ציור: פול קורן, מתוך הספר 'חזונו של הרצל'

היהודים' (מודן, 2010). משפט רדיפוס הוא יותר סיפור על אנטישמיות. בעבר הפגשתי את הילדים עם המיתוס, כאן אני מנסה לחבר אותם לילד ולומר: גם אתם תוכלו להגיע רחוק.

משימה גדולה לקח על עצמו הקומיקסאי שי צ'רקה: לתרגם את קורותיו של הרצל לרומן גרפי לקוראות ולקוראים צעירים. בספרו 'ציפורים בראש של הרצל' (מודן, 2022) הוא משרטט את מהלכיו, את מפגשיו המשונים ולעיתים המתסכלים וגם את אלו שהיה טמון בהם גרעין של תקווה. כמו החיים, כך גם הרומן הגרפי הזה מלא תפוכות והומור, ומנסה לחדור אל הראש של הרצל, בין היתר תוך הסתמכות על יומניו.

יור מרכז הרצל, אורן צוקרקורן, אומר שהי כתיבה והמעשה שהיו כרוכים יחדיו השאירו את הרצל רלוונטי גם היום. "הרצל הבין בשלב מסוים שלא די בכתיבה ושאינו יכול להישאר מאחורי השולחן. השילוב של אדם כותב ויוצר שמשלב עשייה והפשלת שרדולים זה מה שהפך אותו למה שהוא. היו הרבה סופרים באותה תקופה - חלקם השפיעו יותר וחלקם פחות, אבל הדבר השונה בו היה שבכל פעם חשב צעד אחד קדימה. המשחק בין מציאות ודמיון השאיר אותו רלוונטי. הוא פלרטט בין מה שקיים למה שראוי, ואפילו הגריר 'אידיאל שאין לו סוף'. מראש גזר על עצמו מה נכון לתקופתו אבל ידע שכל דור יצטרך להמשיך ולעדכן את הציונות במציאותו. התבונה הזו השאירה אותו רלוונטי עד היום. יום-יום אני חנו עסוקים בלחשוף את מה שכתב ובייחוד את לבטיו, כדי שאנשים בארץ ובעולם ימשיכו לעסוק בציונות, בחזון הציוני ובמה התפקיד שלהם וכיצד הם מתאימים את החזון הציוני שלהם למציאות שלהם כדי להגיע לחברת המופת שאליה אנחנו שואפים".

"בכתיבה על דמויות מופת לילדים אני מחפש תמיד את הילד שבכמות", אומרת רוזן פדר-עמית. "נראה לי שילד לא יכול להתחבר למבוגרים דגולים. זה 'גדול' עליו. הילד גם לא יכול להכיל באמת את המעשים, כי הם אינם שייכים לעולמו. לכן המיקוד שלי הוא בילד ובמה יצא מהילד הזה. הרצל היה ילד יצייר. הוא חלם לכרות תעלות. הוא כתב סיפורים. הוא היה ילד שאפשר להזדהות איתו. מדינת היהודים היא המשך לחלומות האלה. גיליתי שבעצם הוא פעל כסטארטאפיסט לכל דבר: היה לו רעיון. הוא פרסם את הר"

דתי רבות על אודות הרצל ויכולותיו, לא רק כמייסד התנועה הציונית, אלא כמנהיג הצופה פני עתיד ומסתכל שנות דור קדימה מהנקודת דה שבה עמד. המציאות הקשה לא הביאה את הרצל לידי הרמת יריים וכניעה. להפך. היא חיזקה בו את הנחישות והדליקה בו את הרצון העז לכתוב ספר, מעין מרדף לעם שקמה להקים את מדינתו ואינו יודע כיצד".

"סטארטאפיסט לכל דבר"

יש גם ספרים לקהל הצעיר. "אספן הח"

אורן צוקרקורן, יו"ר מרכז הרצל: "הרצל הבין בשלב מסוים שלא די בכתיבה ושאינו יכול להישאר מאחורי השולחן. השילוב של אדם כותב ויוצר שמשלב עשייה והפשלת שרדולים זה מה שהפך אותו למה שהוא. היו הרבה סופרים באותה תקופה - חלקם השפיעו יותר וחלקם פחות, אבל הדבר השונה בו היה שבכל פעם חשב צעד אחד קדימה"

עיון בחוברת 'מדינת היהודים', גייס משקיעים - נדבנים יהודים, ערך מימון המונים - הקרן הקיימת, והקים חברת סטארטאפ - ההסתדרות הציונית. עד התחקיר, לא ידעתי איזה תפקיד הוא מייחס לנשים במפעל הציוני. למרות שהעניק זכות לנשים לבחור ולהיבחר בקונגרס, דגם האישה המועדף שלו היה אמו - אישה אצילה, עשירה, טהורה ומפונקת. הוא לא תלה תקוות בנשים היהודיות העניות שחיו בתחום המושב ולימים הפכו להיות החלוצות. ל'אספן החלומות' קדמו 'מנהרת הזמן' - משפט רדיפוס' (מודן, 2005) ו'מנהרת הזמן' - מלך

לומות" מאת גלילה רוזן-פדר-עמית (מודן, 2024) נפתח בסטירת לחי מצלצלת שחוטף הילד דורי, הלוא הוא תיאודור, ממורה בבית ספרו לאחר שלא ידע לספר את סיפור יציאת מצרים. הוא משתף בהתלבטותו את אחותו פאולינה, שהיא גם חברתו הקרובה ביותר: אם יספר להוריהם על הסטירה או לא. "דורי מקשיב ומתעמק בדבריה. הוא יודע כמוה שמביחינת הריון, ובעיקר מבחינת אמו, הילדים הם האוצר היקר ביותר. בעיני אמו הוא גאון ונרעד לגדולה. לדעת אמו הוא יזכה בפרס עולמי עבור משהו".

לאנגריה מתחרשת בישראל, שמוליק דוברכיני על גיבורי תרבות יהודים וישראלים בראי הקולנוע ועוד. הספר יצא לציון 120 שנה לרוזן מן האוטופי-עתידי של הרצל, "אלטנוילנד". שוש נומברג אברבוך, אוצרת הדימויים מיצירות האמנות שחלקן נוצרו במיוחד לספר, אומרת שכל חברה זקוקה לרמות של גיבור לאומי המסמל את ערכיה והרצל ענה על כך באופן מובהק. "הוא הפך לדמות איקונית עוד בחייו, מיד לאחר קיום הקונגרס הציוני בשלהי המאה ה-19. המראה המרשים שלו כנביא תנ"כי עטור יקן ולבוש חליפה מודרנית היה הדימוי החזותי המרכזי של התנועה הציונית ונוצרו אינספור מוזרות, חפצים ויצירות אמנות שהנציחו את דמותו. בעבודת האצירה שלי, מלבד היצירות שהוזמנו ממספר אמנים עבור הספר, הופתעתי לגלות עד כמה הרצל נוכח ורלוונטי באמנות הישראלית העכשווית. פסיפס מרתק של נושאים וסגנונות מביא לידי ביטוי גם כיום את חזונו האוטופי של הרצל ובמגוון רחב של תחומי המדיה: ציור, איור, קולאז', הרפס, עיצוב, צילום ופיסול. מספר עבודות המלוות את המאמרים מציגות את המציאות הישראלית המורכבת ויש בהן ביקורת. מצאתי כי היחס להרצל אוהד לרוב, כאשר האישי והלא פורמלי גובר על הממלכתי והמרוחק וכי לכל אמן יש הרצל משלו".

הספר "יומן מסע לארץ חדשה במולדת עתיקה" מאת פרופ' אריאל פלרשטיין ראה אור במסגרת הספרייה ע"ש יהודה דקל - המועצה לשימור אתרי מורשת בישראל, בשיתוף עם הארכיון הציוני. הספר מלווה בתצלומים תקופתיים, קטעים בכתיב יד מקורי של הרצל ומידע מפורט על אתרים ומקומות. במרכזו, "אלטנוילנד". במבוא לספר כותב פרופ' פלרשטיין, היסטוריון וחוקר הרעיון הציוני: "למ"